

Burgemeester en wethouders staan in 1929 trots op het bordes van het gemeentehuis. Rechts: burgemeester P.A. Colijn en uiterst links wethouder E. Guldemond.

BURGEMEESTER P.A. COLIJN (1923-1933)

‘Zelfbeperking en standvastigheid’

In de serie over Boskoopse bestuurders mag een portret van P.A. Colijn niet ontbreken. Zonder enige ervaring in het publieke ambt is hij in 1923 benoemd als opvolger van de naar Doetinchem vertrekkende burgemeester Duvall Slothouwer. Colijns termijn in Boskoop als burgervader verloopt niet helemaal rimpelloos maar kent, in tegenstelling tot zijn verdere carrière als burgemeester van Alphen aan den Rijn, geen dubieus einde.

Door Pim Oxener

Pieter Adriaan Colijn (1882-1960) heeft zijn carrière grotendeels te danken aan zijn invloedrijke broer, Hendrikus Colijn (1869-1944). Hendrikus Colijn – vooral bekend als de minister-president die in de economisch wankelende tijden in de periode voor de Tweede Wereldoorlog koppig vasthoudt aan de waardevaste gulden – bezorgt zijn als architect opgeleide broer een betrekking bij de Nederlands-Indische Deli Maatschappij (1906-1922) en slaagt erin ‘mijn broer P.A.’ daarna als burgemeester benoemd te krijgen in Boskoop (1923-1933) en Alphen aan den Rijn (1933-1944). Vooral de vervulling van dit laatste ambt, is bekritiseerd door Herman Langeveld

in zijn biografie van Hendrikus Colijn uit 2001. Hij meent dat Hendrikus Colijn Alphen met de benoeming van zijn broer P.A. Colijn als burgemeester geen dienst heeft bewezen. Hij baseert deze stelling vooral op P.A. Colijns dubieuze positie als burgemeester tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Alphense historicus Wil Klaassen heeft deze kritiek getoetst aan lokale bronnen. Zijn hieruit ontstane artikel – het verscheen in februari 2007 in *De Viersprong*, *geschiedkundig tijdschrift Alphen aan den Rijn* – dient als inspiratie en gedeeltelijke bron voor dit portret. Aan het einde van zijn artikel concludeert Klaassen op grond van zijn bevindingen dat Langevelds stelling een juiste is.

De komst van P.A. Colijn als burgemeester naar Boskoop gaat met de nodige controverse gepaard. Colijn is één van de 47 sollicitanten voor de vacante post waarvoor hij in ieder geval ambtelijke ervaring mist. Toch wordt hij door de commissaris van de koningin op zijn lijstje van meest geschikte kandidaten geplaatst. Langeveld maakt aannemelijk dat het aan de interventie van Hendrikus Colijn, dan voorzitter van één van de regeringsfracties in de Tweede Kamer, bij de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken Ruys de Beerenbrouck te danken is dat Colijn in Boskoop wordt benoemd. Direct na het bekendmaken van zijn benoeming verschijnt in het *Boskoopse Nieuws- en Advertentieblad* een uit het *Handelsblad De Tuinbouw* overgenomen cynisch stukje dat vraagt tekenen stelt bij de benoeming van een zo onervaren man op de hoogste post van een ‘klein dorp waarin wereldhandel zetelt’. Zeker omdat de ‘genialiteit’ van deze benoeming voorlopig verborgen blijft – temeer daar Boskoop een eigen, zeker gekwalificeerde kandidaat in de persoon van een bekende boomkweker naar voren heeft geschoven – stelt de schrijver dat juist nu de verwachtingen ‘zoo bijzonder hoog gespannen zijn’.

De betrekking van burgemeester van Boskoop

De vacature burgemeester van Boskoop bracht maar liefst 47 mensen er toe zich te melden bij de Zuid-Hollandse Commissaris der Koningin E.C. baron Sweerts de Landas Wyborgh (AR). Onder hen P.A. Colijn (nov. 1922) maar ook Jan Henri van Straaten van Nes (jan. 1923). Deze Boskoopse kweker, onder meer bekend van de organisatie van de succesvolle bloemententoonstellingen in 1911 en 1913, zet zich enthousiast in voor de belangen van het boomkwekersdorp. In het buitenland afficheert hij zich al als 'burgemeester van Boskoop'. Hij solliciteert op voordracht van ruim 400 Boskoopers, die veront- rust door snelle burgemeesterswisselingen in de afgelopen jaren, proberen om een van hen als burgemeester benoemd te krijgen. Zij zien hun kans in de dan geldende Gemeentewet die een belangrijke voorkeur toekent aan kandidaten uit de eigen gemeente.

Ruimer van opvatting

Op 30 januari 1923 draagt de Commissaris drie kandidaten voor aan de minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw, Ch. J. M. Ruijs de Beerenbrouck. In zijn toelichting stelt Sweerts dat het karakter van Boskoop 'eenigzins andere eischen stelt aan den te benoemen titularis dan de meeste plattelands-

gemeenten van denzelfden omvang'. De activiteiten van de meeste inwoners in de boom- en bloemkwekerij brengt hen regelmatig tot buitenlandse reizen als gevolg waarvan zijn zij 'ruimer van opvatting doch tevens kritischer geworden dan gewone landbouwende dorpelingen plegen te zijn.' Sweerts' kandidaten zijn (in volgorde van voorkeur) Louis Adolf van der Stok (1868), oud kapitein-luitenant ter zee en nu tijdelijk inspecteur der directe belastingen, P.A. Colijn (1882), zonder eerdere ambtelijke betrekkingen en huidige functie en Marius Gerhard de Kruijff (1885), voormalig provinciaal ambtenaar en gemeentesecretaris, nu secretaris en ambtenaar van de Burgerlijke Stand in Wonseradeel.

Op nieuwjaarsdag 1923

vraagt Hendrikus Colijn schriftelijk bij Ruijs de Beerenbrouck aandacht voor de positie van zijn jongere broer: 'Mag ik ook nog eens Uw aandacht vragen voor Boskoop. Ik sta er persoonlijk borg voor dat ge aan mijn broer P.A. een prima burgemeester zoudt hebben.'

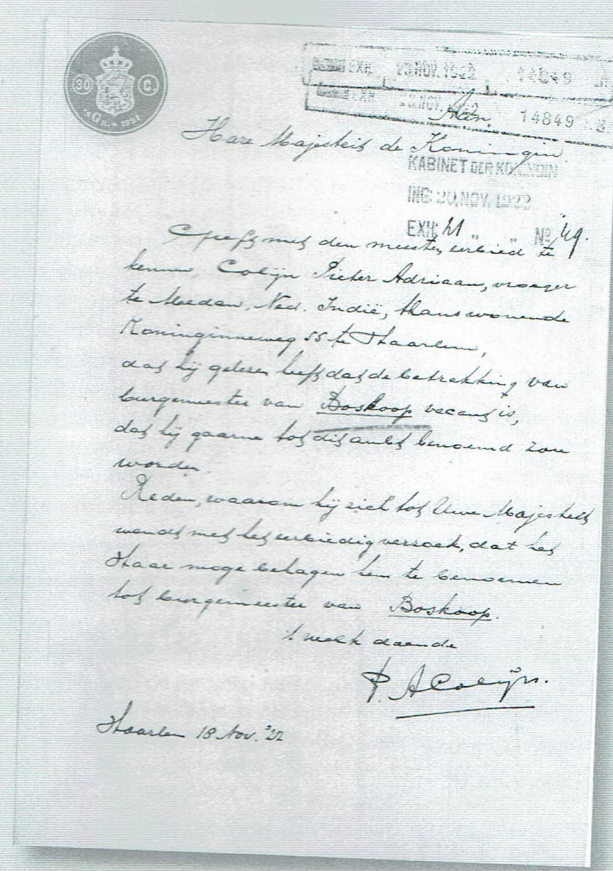
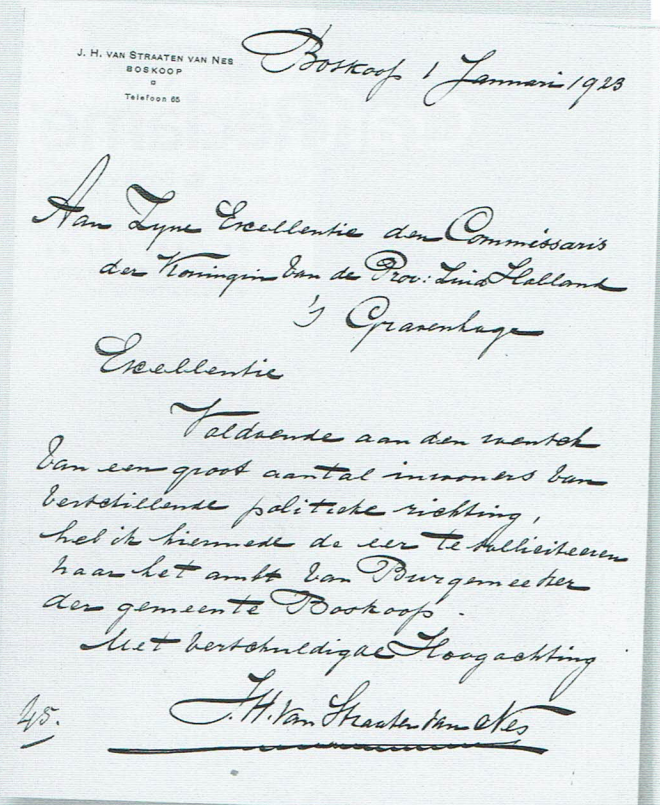
Minder gevorderde leeftijd

Op 6 maart 1923 wordt P.A. Colijn tot burgemeester van Boskoop benoemd. Ruijs de Beerenbrouck motiveert zijn van de voordracht afwijkende keuze met het leeftijdsverschil tussen Colijn en Van der Stok: 'Terwijl voor beide kandidaten even gunstige antecedenten worden vermeld [...], meen ik dat de minder gevorderde leeftijd van den Heer Colijn bij de keuze den doorslag moet geven.'

Terzijde gelegd

Wat er geworden is van de sterk geachte kandidatuur van J.H. van Straaten van Nes blijkt als er op 23 maart 1923 door het SDAP-kamerlid J.H.A. Schaper hierover vragen worden gesteld. Ruijs de Beerenbrouck antwoordt dat het burgemeesterschap meerdere kwaliteiten vraagt dan inwoner zijn van de gemeente waarvan iemand burgemeester wil worden. De kandidatuur van Van Straaten van Nes is terzijde gelegd omdat 'de politieke richting van den bedoelde ingezetene te ver afweek van die der meerderheid der bevolking'. De politieke voorkeur van Van Straaten van Nes is niet te achterhalen. De gemeenteraad van Boskoop bestaat ten tijde van de vacature uit elf leden. De zetelverdeling is als volgt: Sociaal Democratische Arbeiders Partij (2), Christelijk Historische kiesvereniging (1), Roomsche Katholieke Staats Partij (2), Anti Revolutionaire kiesvereniging (3) en Vrijheidsbond (3).

Op 17 mei 1923, daags voor de gemeenteraadsverkiezingen, bezoekt minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw Ruijs de Beerenbrouck Boskoop. Hij wordt ontvangen en rondgeleid door J.H. van Straaten van Nes, gebruikt bij hem thuis de lunch en vertrekt weer naar Den Haag.

Als een ware politicus ontwijkt Colijn bij zijn installatie in Boskoop de voetangels en klemmen van de heersende politieke kwesties, onderstreept de hem goed te pas komende aanbod – samenwerken – en probeert door te wijzen op de overeenkomsten tussen de verantwoordelijkheden in zijn vorige functie in het bedrijfsleven in Indië en die van zijn nieuwe baan vertrouwen te wekken in zijn bekwaamheden als burgemeester. Meteen zet hij de toon voor zijn beleid: hij belooft de Boskopers zelfbeperking en standvastigheid. 'Zelfbeperking is het omgaan met het conflict van het onbeperkt willen en het uiterst beperkt kunnen. Het beste is om geen enkele wens te hebben'. Colijn belooft als onpartijdige voorzitter boven alle partijen te staan, de nodige voorzichtigheid te betrachten en slechts 'gemeentenaren en gemeentebelangen' te kennen. Standvastigheid betekent in zijn visie volhouden, ook als het doel even uit het zicht lijkt te verdwijnen. 'Doorzetten, niet versaeghen.' En dat alles met de steun van God.

Zo begint een ambtstermijn die voor wat betreft de lengte voor Boskoop een nieuw record zal opleveren. Tot 1933 leidt Colijn de gemeente en doet dat – getuige de lovende kritieken bij zijn afscheid in 1933 – zeer behoorlijk: Boskoop betreedt in tien jaar de moderne tijd. Wegen worden vernieuwd, het dorp wordt geëlectriceerd, het waterleidingbedrijf wordt uitgebreid, er komt een fonkelnieuw gemeentehuis, er worden (sociale) woningen gebouwd en de gemeentelijke financiën blijven, ondanks de barre economische tijden en de gevolgen daarvan voor de boomkwekerij, op orde. Bovendien start men met de 'Gouwewerken', de omvangrijke reconstructie van het centrum van het dorp en de Gouwe zelf. Colijn blijkt een harde werker die er bovendien in slaagt de belangen van het boomkwekersdorp bij de nationale overheid goed te behartigen. De waardering voor zijn inzet komt tot uiting in het feit dat hij, nog tijdens zijn burgemeesterschap een straat naar zich vernoemd krijgt, iets dat doorgaans alleen gebeurt na het verscheiden van een belangrijk magistraat. (zie hiervoor *Paktijd* 24).

Het lukt Colijn in Boskoop goed zijn persoonlijke opvattingen buiten de politiek te houden; waar dat wel ter sprake komt – colportage op zaterdagavond in het dorp, respecteren van de zondagsrust, soberheid bij uitgaven – weet hij zich gesteund door een meerderheid in de raad. Hij vindt vaak wel de socialistische beweging, in de vorm van het SDAP-raadslid Noest, op zijn weg maar dat leidt nooit tot meer dan verbale schermutselingen. Colijns optreden tijdens de ongeregelde heden in 1932 (zie *Paktijd* 25) blijft onomstreden.

Colijn viert in 1933 zijn tienjarig jubileum als burgemeester. Tijdens een besloten viering spreekt hij de wens uit zich nog jaren voor Boskoop te mogen inzetten. (Dit is des te meer merkwaardig daar Colijn al vanaf begin 1932 op aandringen van zijn broer solliciteerde in Velsen, waar hij voorbijgestreefd wordt door J. Duval Slothouwer, zijn voorganger in Boskoop, en Kampen. Pas in 1933 lukt het Hendrikus – inmiddels minister-president – zijn broer in Alphen benoemd te krijgen). Groot is dan ook de verrassing als Colijns

kwekerij, die de vraag deed opkomen of ik de gemeente in deze omstandigheden verlaten mocht. Voorop sta, en ik behoef U dit eigenlijk niet te zeggen, dat mijn heengaan geen ontlopen der moeilijkheden is, want in mijn nieuwe gemeente zullen de bezwaren niet geringer zijn, maar ik heb gemeend, dat mijn persoon en mijn arbeid te midden van de crisis, welke onze gemeente teistert, van zoo verdwijnend kleine betekenis is, dat blijven alleen daarom niet gewettigd was, nu ik een grotere gemeente kon dienen.' Colijn ziet

Foto: archief gemeente Boskoop

P.A. Colijn en zijn gezin met een aantal leden van de Boskoopse gemeenteraad en het ambtenarenkorps op 22 maart 1923 gefotografeerd naast het gemeentehuis aan de Dorpstraat WZ ter gelegenheid van zijn installatie. Op de foto zittend Colijns dochter Marianna Margaretha (1912), zijn vrouw Anna Maartje Knibbe (1884) en zijn zoon Anton Pieter (1909). Staand, v.l.n.r.: A. Brand, C.J. van den Broek, J. van Kleef, wethouder J. Jongejan, W.C. van Kleef, P.A. Colijn, Jac. Spruyt, wethouder J. van Gelderen, E. Guldemond, H.A. Boekraad en gemeentesecretaris C. van Heesen. Niet op de foto raadsleden P.K.G. Loef, P.D. Noest en K. Verkade.

benoeming als burgemeester van Alphen bekend wordt. In zijn afscheidsrede tijdens een speciale zitting van de gemeenteraad op 22 september 1933, gaat hij niet echt in op de reden van zijn plotselinge vertrek. Wel verklaart Colijn dat het voor hem 'hele moeilijke dagen' zijn geweest en dat hij heeft getwijfeld of hij zijn eerste gemeente in deze tijden wel mocht verlaten. De vele zaken die nog niet zijn afgerond (de spoorlijn, de Gouwewerken) waren voor hem geen doorslaggevende redenen. 'Zwaarder woog dan ook de toestand der gemeente, niet van de gemeentefinanciën, want die zijn ook thans nog zoo, dat weinig gemeenten een even gunstig beeld vertoonen, maar het was de toestand in ons hoofdbedrijf, de boom-

de reden van het succes van zijn werk in Boskoop vooral in het vertrouwen dat hij van de raad en van de gemeente kreeg, de uitstekende samenwerking – vooral met gemeentesecretaris Helmstrijd – en de bereidheid van de mensen om te werken.

Zijn afscheid wordt in Boskoop breed betreurd. Colijn krijgt veel lof toegezwaaid en zijn afscheidsreceptie – een 'indrukwekkende plechtigheid' volgens het *Boskoopse Nieuws- en Advertentieblad* – wordt druk bezocht door vrijwel het volledige Boskoopse verenigingsleven en vele Boskopers. Hij krijgt onder meer een wandelstok met inscriptie (van de politie), een zilveren fruitschaal van de bekende Schoonhovensche zilverfabriek H. Hooykaas, vergezeld van

Colijn legt de eerste steen van het nieuwe gemeentehuis op 22 augustus 1928

een oorkonde (van de gemeentebedrijven en -personeel) en – enige weken na zijn vertrek – een geschilderd portret (van de Boskoopse boomkwekers en bevolking). Colijn schenkt dit portret onmiddellijk aan de gemeente terug; het is nog altijd te bewonderen in het gemeentehuis.

Burgemeester in Alphen

In Alphen krijgt Colijn, nog meer dan in Boskoop, te maken met de gevolgen van de economische crisis. Ook in Alphen vindt hij de fractie van de S.D.A.P in de persoon van zijn voorzitter C. den Uijl, op zijn weg als hij zijn uit de Boskoopse periode stammende ervaring met het werklozenbeleid wil uitvoeren. Colijns beleid is erop gericht om de kosten van de steun aan de werklozen zo laag mogelijk te houden en tegelijk een zo groot mogelijke vrijheid te krijgen om de door de steun onderhouden arbeiders in de gemeente aan het werk te zetten. Colijn botst ook met Den Uijl als hij, in tegenstelling tot zijn voorganger Lovink in Alphen, veel meer de hand wil houden aan calvinistische principes als de heiliging van de zondagsrust, het inperken van uitbundige gemakkelijkheden en het handhaven van de openbare orde. Zo ontmoet Colijn felle tegenstand van Den Uijl als hij werklozen wil verbieden 'te colporteren met godlasterlijke en/of gezagsondermijnende

lectuur' en maakt hij zich niet erg populair als hij de vertoning van de geruchtmakende film *Grazige Weiden* door de politie laat afbreken omdat de film een geheel zwarte cast heeft en één van hen de rol van God vertolkt.

Wellicht is het juist het contrast met de meer liberaal opererende Lovink – die zijn burgemeestersambt combineerde met kamerlidmaatschap voor de CHU – dat de autoritaire kanten van Colijns besturen meer dan in Boskoop, laat opvallen.

Ondanks de barre tijden, neemt Colijn ook in Alphen het initiatief voor de bouw van een nieuw gemeentehuis. Hij verdedigt met verve zijn voorkeur voor het meer traditionele van de twee ingediende plannen en slaagt er ook in voor zijn favoriet een raadsmeerderheid te krijgen. Het nieuwe raadhuis – dat nog steeds aan het Burgemeester Visserpark in Alphen is te bewonderen, wordt in 1938 in gebruik genomen.

Na het begin van de bezetting en het buiten werking stellen van de gemeenteraden door de Duitse bezetter in augustus 1941, worstelt Colijn met de morele kanten van zijn functioneren als burgemeester. Waar veel van zijn collega's er voor kiezen af te treden, verdedigt Colijn zijn aanblijven met een beroep op de in 1937 door het kabinet van zijn broer uitgevaardigde

richtlijn over het gedrag van gemeenteambtenaren en -bestuurders in geval van een bezetting van Nederland en neemt hij het standpunt in dat '(voorlopig) hebben wij af te wachten wat er zal gebeuren. Maar de post waarop wij door God zijn geplaatst, mogen wij niet eigenmachtig verlaten'. Kern van deze 'Aanwijzingen' is dat bestuurders dienen aan te blijven zo lang dat in het belang van de bevolking is. De beoordeling hiervan wordt echter aan de bestuurders overgelaten. De aanwijzingen bevatten echter wel een paar duidelijk omschreven situaties waarin strenge protesten van het overheidspersoneel tegen de bezetter gewenst zijn en zelfs aftreden wordt geadviseerd. Meewerken aan maatregelen die leiden tot deelname van de bevolking aan oorlogshandelingen of het geven van inlichtingen over inwoners die in het Nederlandse leger hebben gediend zijn voorbeelden van situaties waaraan ambtenaren zich beslist niet schuldig mogen maken.

Colijn passeert echter enkele van die punten zonder dat hij daarin reden ziet zijn ambt te verlaten. Zo werkt hij actief mee aan de tewerkstelling in Duitsland van één van zijn ambtenaren uit angst voor de gevolgen voor zijn positie als burgemeester, eist hij, in tegenstelling tot vele van zijn collega's in het land, dat het gemeentepersoneel

soneel na de landelijke proteststakingen tegen het opnieuw in krijgsgevangenschap roepen van de Nederlandse militairen (april, mei 1943), direct weer aan het werk gaat en bijvert hij zich het bevolkingsregister weer op orde te brengen na de overval van het verzet op het gemeentehuis. Sailant detail is dat de organisator van deze overval, Haitze Wiersma uit Boskoop, na de oorlog beschrijft hoe Colijn zich gedroeg tegenover de overvallers. Waar de meeste ambtenaren uit solidariteit de overvallers geen strobreed in de weg leggen, ziet de KP zich genoodzaakt Colijn op te sluiten omdat hij tegen de gang van zaken blijft protesteren. Wiersma, die hem kent uit zijn Boskoopse periode, merkt op dat een groot man als Colijn toch diep kan vallen.

Op 30 juni 1944 wordt Colijn als burgemeester door de Duitse bezetter ontslagen wegens onbekwaamheid. 'Ik heb van deze mij geboden gelegenheid een dankbaar gebruik gemaakt. Ik ben mijn werk meer dan moe en ik hoop nu maar van heler harte dat het ontslag verleend wordt.' Na de oorlog oordeelt het Centraal Orgaan voor de Zuivering van Overheidspersoneel dat herbenoeming van Colijn als burgemeester van Alphen niet wenselijk is omdat er niet voldoende waarborg is voor de juiste behartiging van de belangen van de Alphense bevolking en verleent Colijn ontslag per 4 februari 1946. In juli 1947 vraagt Colijn om een herziening van zijn ontslag in 1944 en krijgt alsnog eervol ontslag met wachtgeld en een schadeloosstelling. Tot zijn overlijden in 1960 woont Colijn als ambteloois burger in Hilversum.

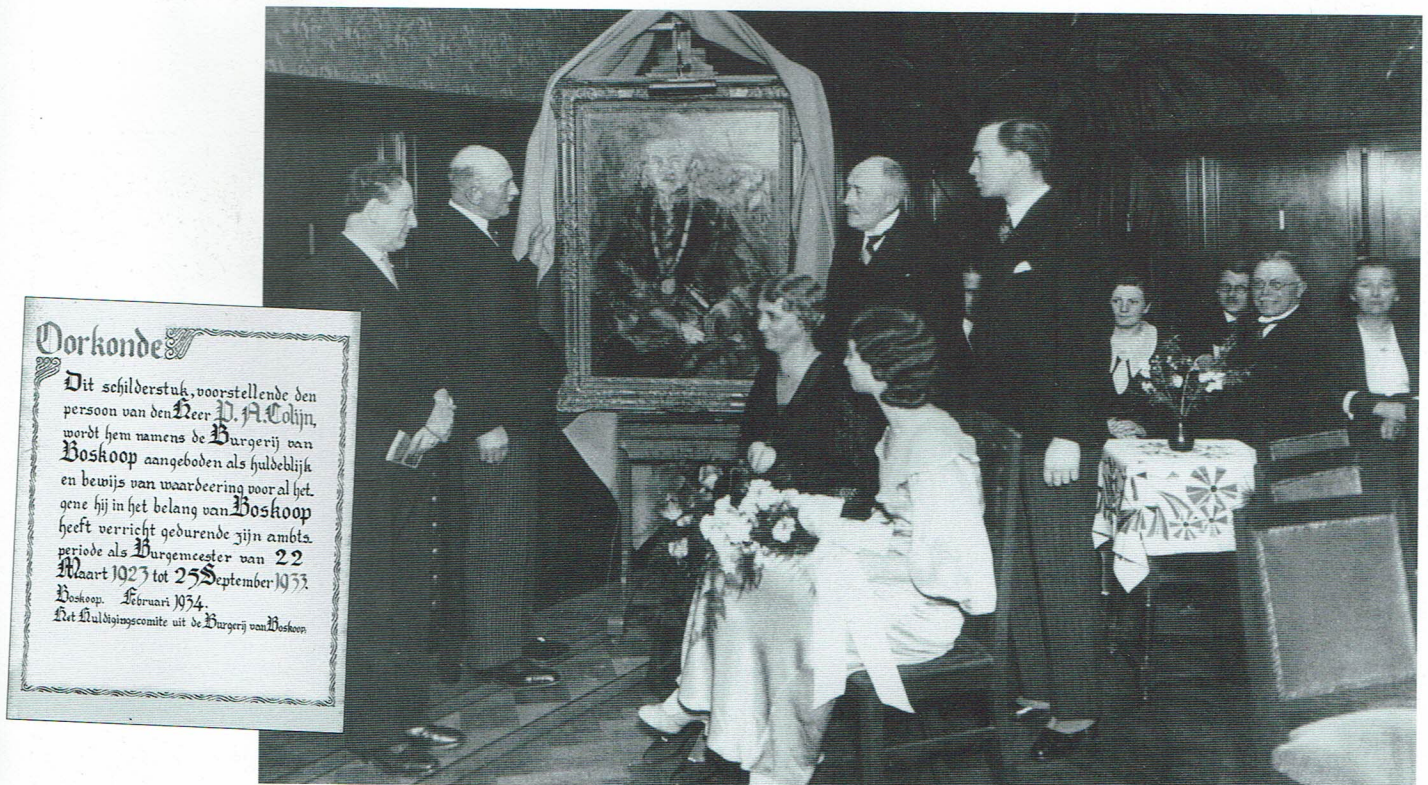
Klaassen komt aan het einde van zijn artikel tot de slotsom dat hij Langevelds stelling dat Hendrikus Colijn Alphen met de benoeming van zijn broer P.A. Colijn als burgemeester geen dienst heeft bewezen, kan onderschrijven. Klaassen vindt dit vooral vanwege Colijns grote afhankelijkheid van zijn gemeentesecretaris F.A. Helmstrijd, die hem in april 1935 naar Alphen volgde. Klaassen omschrijft Colijn als 'zuinig, gezagsgetrouw en behoudend van aard', en niet opgewassen tegen de problemen van de crisisjaren. Het is op zijn minst opmerkelijk dat er tussen beide delen van Colijns loopbaan als burgemeester zulke verschillen bestaan. Zeker, de door Klaassen beschreven eigenschappen zijn ook tijdens Colijns Boskoopse periode waarneembaar, maar hebben hier niet de overhand gekregen. Wel spreekt uit verschillende passages in de verslagen van de raadsvergaderingen in Boskoop een zeker respect voor deze eigenschappen. Zo wordt Colijn geprezen om het feit dat hij altijd met de fiets of te voet naar zijn werk gaat, terwijl men de directeur van de gasfabriek altijd 'per auto de gemeente ziet doorvliegen'. Wel is het zo dat Colijn gedurende het grootste deel van zijn Boskoopse ambtperiode niet met Helmstrijd heeft samengewerkt. Deze wordt pas op 16 maart 1930 als secretaris in Boskoop geïnstalleerd. Het is opvallend dat Colijn in zijn afscheidsrede uitvoerig gewag maakt van zijn opvallend prettige samenwerking met Helmstrijd, die dat zelf bevestigt in een dankwoord aan Colijn en nogmaals bij de installatie van Colijns opvolger, mr. dr. E.P. Verkerk.

Als er al een oordeel gegeven kan worden over de kwaliteit van het burgemeesterschap van Colijn, dan zou ik geneigd zijn te zeggen dat Colijn en Boskoop beter 'klikten' dan Colijn en Alphen. Boskoop is in die dagen een kleine gemeente met een gemeenschappelijk belang – de boomkwekerij – en een gemeenschap waar een burgemeester nog geacht wordt. Dat Colijn weinig zelfvertrouwen bezit, lijkt in Boskoop te worden tegengesproken door zijn belangstelling voor het verenigingsleven en zijn bereidheid elk evenement van enige belang met zijn aanwezigheid (en vaak ook een toespraak) te komen opluisteren. In Boskoop blijkt Colijn wel opgewassen tegen de economische malaise en lijken zijn maatregelen inzake werkverschaffing niet alleen te drijven op zelfberkering maar ook op sociale motieven. Hendrikus Colijn mag dan Alphen met de benoeming van zijn broer geen dienst hebben bewezen, Boskoop heeft hij dat wel gedaan. ♣

Bronnen

- Wil Klaassen, *P.A. Colijn als burgemeester*. Artikel en aantekeningen. Alphen, 2004
Boskoop Nieuws- en Advertentieblad, 1923-1931
 Herman Langeveld, *Dit leven van krachtig handelen. Hendrikus Colijn 1869-1944*. Deel een 1869-1933. Amsterdam, 1998.
 Het Nationaal Archief
 Archief NIOD
 Peter Romijn, *Burgemeesters in oorlogstijd, besturen onder Duitse bezetting*. Amsterdam, 2006

Donderdag 8 februari 1934: J.H. van Straaten van Nes biedt als voorzitter van het huldigungscomité, het afscheidscadeau van de gemeente Boskoop aan Colijn en zijn gezin aan: een schilderij van burgemeester Colijn. Links naast Van Straaten van Nes: kunstschilder M. de Groot.

Oorkonde
 Dit schilderstuk, voorstellende den persoon van den Heer P.A. Colijn, wordt hem namens de Burgerij van Boskoop aangeboden als huldeblijk en bewijs van waardeering voor al hetgene hij in het belang van Boskoop heeft verricht gedurende zijn ambtsperiode als Burgemeester van 22 Maart 1927 tot 25 September 1933. Boskoop, Februari 1934.
 Het Huldigungscomité uit de Burgerij van Boskoop